

Katsaus

numero 3 1964

Matti Kukkaroinen Marxin toinen tuleminen:
dialektiikan kepposia

Ossi Hedman Kulttuurimme kurjansyrjää

Juha Virkkunen Vaihteita

Niilo Kaila Psykoanalyysi — sen menneisyys
ja tulevaisuuden näkymiä

**Marja-Helinä
Salminen** Katalogi viimesyksyisen lyriikan
päälle

Kyösti Skyttä Tuulesta temmattua

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 6 mk. Irtonumero 1,20 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Kahdeksas vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

MARXIN TOINEN TULEMINEN:

DIALEKTIIKAN KEPPOSIA

Matti Kukkaroinen

Kommunismi ja antagonistinen ristiriita

Kommunismin peruskirjojen mukaan eivät sosialistimaiden väliset antagonistiset ristiriidat ole mahdollisia — on vain dynaamisen mukautumisen, luovan työn ohimeneviä pulmia, mikä kaikki on vain elämän itsensä ominta sykkettä. Ei ole kulunut pitkää aikaa siitä kun länsimaisen ajattelijan väite — »itämailla» tällainen väite merkitsi ja merkinnee yhä vapaalippua Siperiaan — väite, että sosialistinenkin yhteiskunta kantaisi sisuksissaan olennaisesti samaa antagonistista ristiriitaa kuin mistä kommunismin peruskirjat moittivat kapitalismia, jäi vaille ymmärtäväisiä kuulijoita. Lännessä tuo väite on otettu vastaan hurraten, idässä se on kuitattu ylimielisellä huomautuksella »porvarillisesta hapatuksesta». Jos tuo väite kuitenkin sattuisi olemaan tosi, se

antaisi aiheen arvioida esimerkiksi Suuren Sosialistisen Vallankumouksen merkitys perinpohjin uudelleen.

Nykypäivinä syntynyt ja alati katkeroituva ideologinen kiista Kiinan ja Neuvostoliiton välillä antaa kuitenkin aivan uudenlaista pontta tälle väitteelle, että sosialistinenkin yhteiskunta ei ole pystynyt poistamaan antagonistista ristiriitaa. Noiden »socialististen veljeskansojen» kesken puhjennut, ilmeisen sovittamaton perheriita on saattanut molemmat osapuolet ideologisesti perin noloon ja sitäpaitsi vaaralliseen tilanteeseen: koko sosialistinen tai kommunistinen aate, jonka oli määrä vapauttaa ja yhdistää koko ihmiskunta, uhkaa hajota voimattomiksi ja häpeällisiksi pirstaleiksi. Sen mukana sammuisi myös se toivo ja vapauden-usko, minkä marxismi on miljoonissa ihmisissä synnyttänyt. Onko kaikki tuo uhrivalmius, kärsimys ja verenvuoto siis sittenkin ollut turha?

Länsimaiden tunnetusti »vapaiden» ihmisten ei ole syytä »vilpittömästi iloita» tästä mahdollisuudesta. Kysymys on koko ihmiskunnan pulmasta, minkä ratkaisuksi ei kelpaa paluu sosialismia säikähtäneeseen, reformoituun kapitalismiin. Marx näki kapitalismissa ihmisen orjuuttajan ja nöyryyttäjän; eikä tämän näkemyksen pätevyyttä ole syytä rajoittaa Marxin aikaiseen varhaiskapitalismiin, vaan se pätee yhä — joskin sitten Marxin päivien on siksi paljon vettä virrannut Volgassa, että kenties voimme antaa tuolle näkemykselle uuden tulkinnan. Kiinalais-venäläisen kiistan nostattama kysymys kuuluu: miksi marxismi ei näytäkään johtavan ihmiskuntaa vielä Vapauden tielle vaan, kuten näyttää, nietzschemäisen inihilismin portille? Onko vika Marxissa vai kenties siinä, että kommunistit ovat kavaltaneet mestarinsa?

Selvää on, että kiinalais-venäläiset kiistakumppanit eivät aseta kysymystä näin: ideologisesti ei kummallakaan osapuolella, oman valtioryhmänsä edun nimessä, ole tähän varaa. Niinpä he kiistelevätkin kysymyksestä, joka on loogisesti myöhäisempi kuin yllä esitetty, nimittäin siitä, kummallako osapuolella on dialektinen ensi-oikeus Suuren Vallankumouksen *leniniläiseen* perintöön. Kiista käydään siis oikeastaan Leninistä eikä Marxista. Leninille Suuri Vallankumous on *conditio sine qua non*, kun se taas Marxille on, kuitenkin kaikitenkin, kysymys *in philosophia*... Epäily siitä, onko Lenin Marxin filosofian oikeutettu toteuttaja, ei lainkaan näytä askarruttavan noita kiinalais-venäläisiä kiistakumppaneita: heidän yhteinen kommunistin-määritelmänsä jo sulkee pois tuon epäilyn. Kiinalaiset syyttävät venäläisiä ei Marxin vaan Leninin kavaltamisesta.

Venäläiset näkisivät mielellään proletaarisen vallankumouksen »v arisen» vaiheen eli huipentuman omassa Lokakuun Vallankumouksessaan, minkä jälkeen vallankumouksen periaatti on ilmenevä taloudellisenä, sosiaalisena ja kulturellisena kilpailuna paremmuudesta kapitalistimaihin nähden; lopullinen voitto on, niin uskotaan, kuuluva sosialismille. Tämä kahden yhteiskuntajärjestelmän kilpailu olemassaolosta tapahtuu parhaiten, niin venäläiset uskovat tai uskottelevat, rauhanomaisen rinnakkaiselon merkeissä: sota on muka kapitalistis-imperialistinen tendenssi, joka on sosialismille vieras. Tässä väitteessään venäläiset ovat kuitenkin liukkaalla jäällä, sillä kiinalaiset haluavat sota, jopa samaisen Leninin nimissä. Kiinalaisten mielestä, tai heissä ruumiillistuneena, vallankumouksen periaatti siirtyy dialektisella välttämättömyydellä Leninin Lokakuuisesta Vallankumouksesta suurpolitiikan alalle, janoten, tai ei ainakaan kaihtaen, kolmatta maailmansotaa välineenä kapitalismin lopulliseksi murskaamiseksi. Näin Leninistä tulee, uudessa kiinalaisessa hahmossaan, ei Marx, vaan Mars, sodan jumala.

Lukuunottamatta kiinalaisia itseään, tämä uuden suursodan ajatuksella hekumointi kauhistuttaa useimpia muita kansoja: ihmiskuntaa

uhkaa totaalinen tuho! Kiinalaiset taas katsovat tällaisen pelon porvariuden oireeksi, aivan samoin kuin vallankumouksellinen proletariaatti aikanaan tulkitsti kapitalististen isäntiensä pelon värittämät asenteet aavistuksiksi, että heidän omistus- ja etuoikeutensa ovat vaarassa. Nyt ovat venäläiset vuorostaan arkkiporvareita. Tämä syyte, että venäläiset ovat pelkureita (halutessaan rauhaa), on tietenkin *scandaleuse*, sillä he tietävät sodasta enemmän kuin kiinalaiset ja urheuden muistot sekä myös sen hinta ovat vielä liian hyvin heidän muistissaan, jotta he voisivat edes unissaan hyväksyä syytöstä pelkuruudesta. Mutta näin ihmeellinen on kuitenkin marxilainen dialektiikka, että se saattaa nostattaa tällaisen itsepintaisen syytöksen pelkuruudesta ja porvariudesta itseänsä sosialismin isäntämaata vastaan. Ja niin ihmeellinen on tämä dialektiikka, että se Leninin persoonassa ja Lokakuun Vallankumouksen tapahtumassa saattaa jakaantua kahdeksi haaraksi, joista toinen julistaa rauhanomaisen rinnakkaiselon, toinen maailmansodan välttämättömyyttä. Nämä kaksi haaraa yhdessä näyttävät muodostavan dialektisen Baabelin-tornin. Tällainen nimenomainen ristiriita saattaa porvarillis-metafyysiseltä kannalta katsoen näyttää umpikujalta, mutta dialektisesti ajatteleville se on tietenkin täysin luonteva tilanne.

Joka tapauksessa tämä ristiriitatilanne sallinee vertailun Lokakuun Vallankumouksen sekä kiinalaisten propagoiman Uuden Vallankumouksen välillä ilman, että saa osakseen *vain* huomautuksen omasta »porvarillisesta hapatuksestaan». Sillä auktoriteetitkin, ja nimenomaan juuri he, näyttävät riitelevän historian oikeasta tulkinnasta eli oikeasta tavasta pysytellä »elämän» kanssa samassa tahdissa.

Millainen on luonteeltaan tämä kiinalaisten vaatima Uusi Vallankumous? Se on maailmanpoliittinen, valtioiden ja valtioryhmittymien välinen. Niinkuin Marxin aikoina ja näihin päiviin asti teollisuuskurjalisto sinkosi tieteen nimessä moraalisen syytöksen teollisuuskapitalisteja vastaan, niin tänään kiinalaiset, kurjalisto-*kansan* malliesimerkkinä, sinkoavat saman »tieteen» nimessä heikosti naamioidun moraalisen syytöksen hyvinvointivaltioita vastaan, mihin joukkoon, kiitos saavuttamansa elintason, Neuvostoliittokin kuuluu. Klassillisen marxilaisuuden kannalta, sen sisältämine työn arvoteorioineen, syyte, että Neuvostoliitto *riistää* takapajuisia sosialistimaita kuten Kiinaa, tuntuu lievästi sanoen fantastiselta. Mutta psykologiselta kannalta katsottuna siinä ei ole mitään fantastista: päinvastoin, tällä syytöksellään kiinalaiset tuovat päivänvaloon Marxin psyyken, huonompiosaisen ja hyljätyn parempiosaisiin kohdistaman ressentimentin läpimurron. Tämän ressentimentin perusolemuksen kannalta ovat Marxin omaksuma työn arvoteoria sekä hänen harrastamansa luonnontieteiden kosiskelu sinänsä toisarvoisia, tosin tervetulleita *Zeitgeistin* tarjoamia apuvälineitä, joiden avulla hyljätyn huuto saatetaan kovakorvaisenkin kuuloon. Tosin pelkkä julistus ei tähän riitä: kaikkien maiden köyhälistö piti saada yhtymään, luokkatietoiseksi, mihin Marxin oppi myöskin tietoisesti pyrki. Miksi köyhälistö siis piti saada yhtymään? Siksi, että kapitalistit ovat kuuroja kaikelle valistukselliselle kaunopuheisuudelle ihmisarvosta jne: kapitalismin logiikka *pakottaa* heidät tähän kuurouteen. Köyhälistön kollektiivinen, keskitetty ja määrätietoinen toiminta on tarpeen, ennenkuin se voi tulla kuulluksi. Mutta tuleeko se vielä sittenkään? Mikä olisi tuon köyhälistön toiminnan sisältö ja päämäärä, jos se aikoo tulla kuulluksi? Ehkä väkivaltaisilla aikeilla pelottelu. Mutta se ei tehoaisi. »Kapitalismin logiikka» on lakkautettava; vallankumous on filosofinen välttämättömyys. Minkä nimessä marxilainen Lokakuun Vallankumous siis tapahtuu? Vapauden nimessä. Tuo vallankumous oli siis vapauden riistäytymistä irti kahleistaan. Pian vallankumouksen jälkeen Vapaan Ihmisen piti oleman lihallinen todellisuus. Entä jos

niin ei tapahdukaan? Onko silloin Lokakuun Vallankumous katsottava erehdykseksi vaiko vielä keskeneräiseksi? Siitä on kohta kulunut puoli vuosisataa, joten tämä kysymys on ajankohtainen. Kiinalaiset ovat, tosin kovin erilaisin perustein ja vastoin tahtoaan, porvarillisten länsivaltojen kanssa samaa mieltä epäillessään väitettä, että *homo sovieticus* merkitsisi samaa kuin Vapaa Ihminen. Mutta onko meidän välttämättä jätettävä kiinalaisille yksinoikeus vedettäessä syvällisiä johtopäätöksiä tästä ajatuksesta — että olennaisessa mielessä Lokakuun Vallankumous ja Ihmiskunnan Vapauden Läpimurto eivät olisi synonyymejä? Seuraavassa esitän omat johtopäätökseni, jotka eivät ole samat kuin kiinalaisten...

Marxin kahtiajakaminen

Kiinalaiset uskovat olevansa Historian valittu, voideltu kansa, jonka tehtävänä on puhdistaa marxilais-dialektinen totuus siihen tarttuneista kuona-aineksista tehostamalla vallankumouksen perinnettä. Tämä uskomus tuntuu jotenkin vakuuttavalta ja ymmärrettävältä — jos teemme eron toisaalta materialistis-talousopillisen, toisaalta taas psykologis-moraalisen Marxin välillä, niin »porvarillista» kuin tällainen pätkiminen muuten saattaakin olla. Tältä pohjalta lähtien väitän, että marxismin todellinen, tosin puolinaisesti tiedostettu lähtökohta on psykologis-moraalinen: siinä on Marxin »alarakenne», hänen judaistinen profeettallisuutensa. Siinä on kysymys kosmisesta uhmosta. Sen voi ilmaista lauseella: *»Historiallinen köyhyys ja siihen liittyvä työn-pakko tai pakotyö sekä inhimillinen nöyryytys ovat paitsi historian punainen lanka, myös ja varsinkin sen varsinainen vääryys, mikä vääryys köyhälistön on nähtävästi väkivalloin poistettava.»*

Tämä uhma johtaa päättäväisyyteen, jonka mukaan tämä uskomus on myös väistämättä toteutettava. Tämä uhma ja päättäväisyys ovat lannistumattomuutta sen Marxin aikaisen tosiasian edessä, että proletariaatin synty merkitsi köyhän syvintä alennustilaa, hänen ihmisarvonsa lopullista kieltämistä. Mutta Marx tiesi myös, miten voimattomaksi pelkkä moraalinen vetoomus köyhän puolesta olisi jäänyt: olihan siinä silmien edessä nähtävänä kristillinen kirkko, joka kaikessa moralisoinnissaan kuitenkin antoi siunauksensa tuolle köyhien alennustilalle. Uskoa huomispäivään edusti tiede, mikä merkitsi luonnontieteitä: luonnontieteistä Marx sai paatokselleen siivet, siitä tuli hänen »ylärakenteensa». Mutta tämäkään ei aivan riittänyt: porvarilliselta tieteeltä puuttui vielä varsinainen dynaamisuus, edistyksen moottorista puuttui polttoaine; dialektiikka tarjosi Marxille polttoaineen, se oli suorastaan ikuinen tuli, joka saattoi ilmetä paitsi helvetin pätsinä myös auringon lämpönä ja valona. Kumarrus *Zeitgestille* on se marxismin rakenneominaisuus, jonka mukaan moraali ja psykologia ovat alistetut luonnontieteelle ja sen »objektiivisille» prosesseille (Marx kylläkin väittäisi, että tämä alistus ei ole mikään kumarrus, vaan looginen seuraus siitä, että materia myönnetään olevaisen perustaksi.). Marx ei kuvitellut sitä mahdollisuutta, että hänen moraalinen paatoksensa voisi sittenkin olla eri juurta kuin hänen materialisminsa; että joskus voisi koittaa päivä, jolloin hänen seuraajiensa olisi valittava, ollako materialistis-talousopillisia tai psykologis-moraalisia marxisteja. Nykypäivän kiinalaiset ja venäläiset eivät vielä aavista, että dialektiikka voi saada tällaisen käänteen. Sensijaan he haaskaavat aikaansa siten, että kiinalaiset syyttävät venäläisiä suurporvareiksi ja venäläiset taas kiinalaisia pikkuporvareiksi; tällä suunsoitolla on se haitta, että se saa ulkopuolisen, kuten »porvari-porvarin» uskomaan, että Marxin todellinen suuruus on hänen ylläkuvatussa moraalisessa päätöksessään; kun taas

hänen traaginen virheensä on, ei hänen dialektiikassaan, vaan hänen materialismissaan. Kiina ja Venäjä taas, kuten jokainen »sosialistinen veljeskansa», ovat tuon materialismin suhteen ideologisesti irtipääsemättömissä. Näinollen he ovat tuomittuja kiistelemään siitä traagisesti väärinasetetusta kysymyksestä, kenessä heistä Marxin dialektinen materialismi personoituu tai ruumiillistuu oikein, kenessä väärin. Olisi paradoksaalista, jos ulkopuolisten, siis kenties nykyisten »porvari-porvarien» historialliseksi tehtäväksi jäisi pelastaa Marxin suuruus, kuulla hänen moraalinen huutonsa ja kertoa kuulemansa riiteleville kommunisteille.

Marx on mies, joka teki köyhästä ja köyhän nöyryytyksestä »filosofisesti kunniallisia» käsitteitä, mikä on ennenkuulumaton tapahtuma filosofian historiassa. Mutta hän ei olisi Marx, jos hänen päämääränään olisi ollut vain tämä »kunniallisuus»; hän halusi poistaa köyhyyden — tai tarkemmin sanoen *sekä* köyhyyden *että* rikkauden eli itse tuon vastakohtan ihmiskunnan keskuudesta. Mutta jos on totta se, mitä olen yllä sanonut Marxin materialistisesta hairahduksesta, tuon Marxin päämäärän saavuttaminen edellyttää Marxin, nimittäin hänen materialisminsa, kieltämistä. Tässäkin kohden Marxin suuruutta ei tarvitse kiistää: hänestä vain tulee negatiivinen eminenssi, uusi teesi, ja tämän kieltävä antiteesi on johtava synteesiin, elikkä on myöntävästi vastattava Marxin *moraaliseen* päätökseen; ja on poistava köyhyyden. Näinollen ainakin yksi antagonistinen mutka on dialektiikalla vielä edessään, joten kiinalaiset ovat ainakin *sikäli* oikeassa ylläpitäessään vallankumouksen henkeä sen loogisessa puhtaudessa. Mutta he tekevät tämän oivaltamatta sitä loogista antagonismia, mikä tosiasiaassa vallitsee materialismin ja »moraalisen Marxin» välillä. Kiinalaisiin on iskeytynyt moraalinen Marx; ja tänä päivänä he varmaan kuumeisesti etsivät *materialismista* perusteita julistukselleen: *kaikkien maanosien köyhät kansat, liittykää yhteen!* Mutta työn arvoteoriasta ainakin on aivan liian pitkä matka *tähän* julistukseen. Tai vaikka työn arvoteoriasta tai dialektisesta materialismista sattuisikin löytymään jonkinlaiset perusteet tuolle julistukselle, niin on huomattava, että tuo julistus köyhien kansojen eli »globaalisen proletariaatin» yhtymisestä ei vielä lainkaan yltä »moraalisen Marxin» sydämeen eli varmuuteen siitä, että köyhyys on sitä tietä, ilman uusia dialektisia mutkia, poistuva; maailmanpalon he kyllä voivat sitä tietä saada aikaan, mutta se ei vielä poista antagonismia. Tämän moraalisen Marxin ruumiillistumina kiinalaiset edustavat kylläkin Marxin »toista tulemistä» — mistä tulemisesta Marxilla itsellään tosin ei ollut aavistusta. Mutta venäläisten aavistukset kiinalaisten suhteen sensijaan osuvat oikeaan: kiinalaisten kehittyvä oppi ei viittaa Marxin dialektiseen materialismiin vaan siitä luopumiseen. Kiinalaiset ja venäläiset yhdessä ottaen meidän on todettava, että Marxin »toinen tuleminen» paljastaa hänet sielullisesti paljon rikkinaisemmäksi kuin mitä hän oli sata vuotta sitten. Jos vielä jonkin aikaa jatkuu hajoittava kiista vallankumouksen oikeasta tulkinnasta, niin eiköhän kohta rupea vallankumousmiesten päätöksessä erottumaan nietzschemäisen nihilismin sävy: aktuaalinen vallankumous on ollut turha, se on korkeintaan ollut kumousmiesten oma psykologinen välttämättömyys, jolla he ovat yrittäneet pitää loitolla väistämättömästi lähestyvän nihilismin.

Hengen dialektiikka

Onko siis kiinalaisten uumoilemalla »moraalisella Marxilla» mitään mahdollisuutta välttää retrospektiivista tuomiota »plus ça change, plus c'est la même chose»? Vai pystyisivätkö he vapauttamaan »moraalisen Marxin» materialismin kahleista? Tässä muodossa tämä kysymys saattaa olla kohtalokkaan virheellisesti asetettu: Marxin »vapauttaminen»

materialismin kahleista ei saata erottamattomasti liittyä minkään valitun kansan vaiheisiin.

Kysymys kuuluu: mitä sisältää (moraalisen) Marxin puhdistaminen materialismista? Se merkitsee ensinnäkin, että ihmisen vapautuminen historiallisesta orjuudesta, joskin se on luonteeltaan dialektinen, on sitenkin Hengen eikä materian sisäistä dialektiikkaa. Dialektiikan toimialueena on joko yksinomaan tai ainakin ensisijaisesti, ja ihmisen vapautumisen kannalta olennaisesti, ei koko luonto vaan ihmiskunnan vaellus eli laajassa mielessä historia. Tämän dialektisen katsannon valossa ihmisen köyhyys eli huoli huomisesta ei ole ensisijaisesti luonnon niukkuutta vaan Hengen vankeutta ja ihmisten keskinäistä vierautta. Ihmisen historiallinen nälkä ei olennaisesti ilmennä ihmisen fysiologista tai muuta suhdetta luontoon, vaan ihmisen karille ajautunutta suhdetta toisiin ihmisiin ja Jumalaan; eikä nälän poistuminen eli köyhyyden ja rikkauden vastakohtaisuuden häviäminen myöskään ilmennä ensisijaisesti suhdetta luontoon, vaan oikeaa ja lopullista ihmisten välistä suhdetta. Nälän poistuminen ei merkitse luonnon alistamista ihmisen palvelukseen, vaan ihmisen alistamista Jumalan »palvelukseen». Historian hengen-dialektinen tulkinta on perisynnin dialektiikkaa. Nälkä on perisynnin olemus, tai oikeammin sen symboli. Ihmisen syvällisin historiallinen tieto on negatiivista, historian tuomitsevaa, kieltävää. Väite, että nälkä on historian olemus ei ole positiivinen väite; se sisältää pysyvää tietoa vain sikäli kuin se kieltää historian, eli johdattaa maailmaan, missä ei nälkää ole. Nälän kieltämisen tapahtuma ei ole »objektiivinen» siinä mielessä kuin Lokakuun Vallankumous tai kiinalaisten uumoilema Uusi Vallankumous: vaan se on Hengen vallankumous. Siinä ei sorrettu langeta tuomiota sortajalleen, riistetty riistäjälleen, vaan »syntinen» itselleen: »riistäjä» ja »riistetty» on sama henkilö. Synnin »tunnustamisen» kautta ihmiskunta ottaa vastaan Armon.

Tällöin ei käsitteitä »synti», sen »tunnustaminen» ja »armo» tarvitse välttämättä ymmärtää aivan niiden perinteellisessä teologisessa merkityksessä. Vaikka ne kävisivätkin läpi dialektisen uudelleen-tulkinnan, tämän ei silti tarvitse merkitä kristinuskon perussanomien vääristämistä. Kristityn eskatologinen usko on luova tapahtuma, jonka sisältö ei ennalta ole yksityiskohdittain selvillä — toistaiseksi tämän uskon luonteeseen kuuluu *credo quia absurdum*. Marxismi syrjäytti kristinuskon ajan-kohtana, jolloin kristillinen eskatologia oli kutakuinkin sammunut. Mutta dialektisen materialismin nostattama antikristillinen haaste on myös pelkistänyt kristityn tilanteen: joko hänen on nähtävä kristinuskon ydin sen eskatologiassa, tai sitten, rehellisyyden nimessä, luovuttava koko uskosta. Mutta jos kommunismin sisäiset vaikeudet viittaavat sen perustaksi väitettyyn materialismiin, tämän voi ymmärtää enteeksi siitä, että kristillisellä eskatologialla on seuraava puheenvuoro.

Globaalisen Takapajulan poliittinen haaste

Olettakaamme, että kiinalaisten poliittinen ohjelma pelkistyisi »moraaliseksi marxismiksi», yritykseksi mobilisoida maapallon kaikki köyhät kansat »hyvinvointi-kansoja» vastaan, vaikkapa aluksi yhteiskunnallis-taloudellisesta järjestelmästä riippumatta. Tämä globaalinen Takapajula pukisi haasteensa seuraavaan alastomaan muotoon: »Teidän hyvinvointikansojen puhe kansainvälisestä joko kristillisestä tai sosialistisesta veljeydestä on omahyväistä teeskentelyä, siitä on osoituksena jo teidän suhteellinen elintasonne meihin nähden sekä tapa, millä siitä pidätte kiinni. Ja jos te »avustatte» meitä, te ette kerta kaikkiaan pysty tekemään sitä muuta kuin meitä nöyryyttävin tavoin.»

Tätä haastetta globaalin Etupajulan olisi vaikea kiistää, mutta myös yhtä vaikea sulattaa ja tunnustaa. Ankaran itsetutkistelun herättämän rehellisyydenpuuskan pakottamana Etupajula vihdoinkin päätyisi julkilausemaan: »Väitteenne on kylläkin tosi, mutta ei vielä koko totuus. Eräs syy siihen, miksi emme *rikkaudestamme* huolimatta pysty Teitä *todella* auttamaan on se, että *köyhyydestänne* huolimatta *teidänkin* yhteiskuntanne on elintaso-pyramiidi, kuten meidänkin; ja elintaso-pyramiidi merkitsee, niin kansan sisällä kuin kansainvälisestikin, että on autuaampi ottaa kuin antaa. Tuo pyramiidi on merkinä teidänkin pohjimmaisesta porvariudestanne.»

Luulen, että nyt olisi vuorostaan Takapajula selitysvaikeuksissa. Onko siis »moraalisen Marxin» paatos ajautunut karille? Eikö köyhyys muka olekaan »kosmista vääryyttä»? Kyllä se sitä on. Mutta se on pulma, joka ei ratkea »ulkopoliittisella tasolla», paitsi kielteisessä mielessä, valtioiden itsensä-kieltämisen kautta. Mitä sanoikaan Marx valtioiden tulevaisuudesta? Valtio on kuoleva pois. . .

Köyhyys on »vääryyttä», jossa »syyllisyys» ei rajoitu rikkaisiin kansoihin: myös köyhä kansa itse on syypää; perisynti, köyhyys eli nälkä, on yleisinhimillinen, totaalinen ilmiö. Syntipukin etsijän on aloitettava etsintä omasta itsestään. Mutta hänen ei tarvitse tähän rajoittua. Sillä hän tai se voi löytää itsensä myös toisissa ihmisissä tai kansoissa. Eikä pidä niinkään etsiä tuomitukseen kuin tuomita vapautuakseen.

Miten siis kiinalaisten pitäisi vastata tuohon Etupajulan haasteeseen; miten heidän pitäisi »tuomita vapautuakseen»? Miten heidän pitäisi muuttaa oma yhteiskuntansa niin, että se sopisi esikuvaksi Takapajulalle ja haasteeksi Etupajulalle ilman, että sitä voisi enää syyttää porvariudesta? Heidän pitäisi toteuttaa yhteiskunnassaan kommunistinen ihanne »kukin kykynsä mukaan, kullekin tarpeittensa mukaan!» Tämän ihanteen toteutuessa yhteiskunnasta katoaisi sen elintasopyramidi. Ja tästä yhteiskunnasta voisi kenties sanoa, että antagonistinen ristiriita on poistettu. Mutta miten tämä ihanne toteutuisi? Tässä yhteydessä on oivallettava, että vaikka sosialistimaat poikkeavat kapitalismista kieltämällä määrätynlaisen omistuksen, niin niillä on kuitenkin kapitalismin kanssa yhteisenä perustana, »ihanteena», »suorituspalkka»: »Jos teet näin, saat sitä ja sitä!» Harva tulee ajatelleeksi, mitä tämä motto sanoo käänteismuodossaa: »Jollet tee näin, sinun käy niin ja niin!». . .

Tämä motto on mitä jyrkimmässä ristiriidassa yllämainitun kommunistisen ihanteen kanssa: »suorituspalkka» edellyttää sen spontaanisuuden puuttumista, mikä saisi »kunkin tekemään kykynsä mukaan»; spontaanisuuden puuttuessa ihmiset ajetaan liikkeelle »suorituspalkalla», siis rahalla, ja siis nälällä ja pakolla. Ja tämä pakko taas *estää* spontaanisuuden synnyn ja kehittymisen. Niinkauan kuin ihmiset luottavat sosialismiin tai kapitalismiin, kommunistinen haave olotilasta, jossa »kukin tekisi kykynsä mukaan, ja saisi mitä pyytäisi», tulee joko aina pysymään vain tulevaisuuden-haaveena, tai se tulee sammumaan tyyten. »Suorituspalkka» on psykologisesti omaisuuden nykyaikainen muoto: täten yhteiskunnallinen omistus syntyi väärin tähtien alla. Tämä virhe ei selity väitteellä, että »kommunistit» olisivat kavaltaneet mestarinsa, sillä tämä virhe on jo Marxin talousopillisessa rakennelmassa. »Suorituspalkka» on vielä Marxissakin rehottavaa porvariutta.

Mitä siis meidän legendaaristen kiinalaistemme pitäisi tehdä lähesyäkseen kommunismin ihannetta: kukin kykynsä mukaan, kullekin tarpeensa mukaan!? Heidän pitäisi kieltää »suorituspalkka» ja sen perusteet! Eikä vain Kiinassa, vaan koko maailmassa. Mutta onko tämä siten enää »kiinalainen tilanne», onko valtio silloin enää kelvollinen äänitorvi? Mihin tuon kieltämisen pitäisi perustua?

LOPPU.

KULTTUURIMME KURJANSYRJÄÄ

Kahdeksan kirjoittajaa on kokoomateoksessa »kukoistus kuoresaan» tarkastellut suomalaisen maaseudun rämeistä kulttuurimaisemaa. Näkymä on enimmiltään lohduton: seisovia lammikoita, yksinäisen linnun lento, melankoolikoiden rauhanviitaa. Penseyttä, kademieltä, jäykkähenkisyyttä, pelkoa ja passiivisuutta joka suunnalla, rohkeutta ja omaperäisyyttä vain harvoin, sekin tavanmukaisesti vainon alla.

Puuttuvat muutkin edellytykset: hallinto ja organisaatio — kulttuuri-toimen valtakunnanhallinto on tsaarinajan tasolla, maakunnallisia instituutioita tuskin paperillakaan, pioneerimieliin toimivia henkilöitä kourallinen. Vastapainona on ainoastaan insinöörihengen ja ekomaanisten uskojen tunnusräminä. On teollisuutta, kauppaa ja merenkulkua, liikeväen opistoja, baareja ja soittokahviloita. Straadakin jo halkoo maise-mia siellä täällä, autokanta lisääntyy ja lapsikanta laskee, aivan niin kuin rikkaissakin maissa. Toisaalta pistää sitten toivoton köyhyys sitäkin selvemmin silmään.

Muutamien urbaanien unelmissa lieenee rämemaiden kukoistus jo huomispäivän asia. »Vajaat neljäkymmentä vuotta ja maaseutu on uusi ja uljas: Savot, Kuusamot, Kainuut ja Pohjanperät osallistuvat puuhakkaasti kulttuuritoimiin. Vuonna 2000 koko kansa on vedetty kaupunkilaisen elämäntavan piiriin; koko maa on yhtä kaupunkia, yhtä Helsinkiä.» *Arvo Ahlroos* kuitenkin lisää lainaamansa ironiaan piste-lään piikin: »Vieläkö tuolloin vuodatetaan kauniita puheita maaseu-dun päällimmäisille kulttuuripyrrinnöille, kotiseutu- ja nuorisotyölle, kuorolaululle, tanhujen jytkeelle. Miten käy rakkaiden seurantalojen, vieläkö niillä on mahdollisuutta nykyisestään tyhjetä?»

Näistä päällimmäisistä puhuvat muutkin kirjoittajat, ja vielä ilke-ämmin äänensävyin. *Erno Paasilinna* toteaa »Villin Pohjolan» oloista, että »kansanopiston veiston- ja kudonnanopetuksen sovittaminen vanha-laestadiolaiseen kasvatukseen on yhdistelmä, joka ei ole vieläkaan pu-dottanut suomuksia kouluneuvosten silmiltä.» Maaseudun perinteelli-set ja ajan jättämät kulttuuripuuhat on työnnetty yhteiseen karsinaan, jonka portilla lukee: Isäinperinnön vaalintaa. Arvovaltaista tyhjän-päiväisyyttä.

Dosentti *Antti Eskola* käsittelee johdantoluvussaan mm. kaupungin ja maaseudun asukkaiden yleisiä asenne-eroja. Kaupunki tarjoaa kulttuurin kasvulle paremmat taloudelliset edellytykset kuin maaseutu, mut-ta sama koskee myös henkisiä kasvuedellytyksiä. Sosiologisissa tutkimuk-sissa on todettu maalaisväestön asenteiden korostettu tunteenomaisuus verrattuna kaupunkilaisten järkiperäisempään asennoitumiseen. Tulok-sia on selitetty mm. viittaamalla siihen, että maaseudulla ryhmäkiintey-

on lujempi ja tunnepohjainen painostus yhdenmukaiseen käyttäytymiseen voimakkaampaa kuin kaupungissa. Suhtautuminen poikkeavuuteen on sen mukaista. »Arkielämässä tämä suvaitsemattomuus tulee näkyviin mm. siinä, miten asennoidutaan taiteilijoihin ja tutkijoihin. Luova ihminenhan yleensä on ympäristöstään poikkeava yksilö. Sellaisia ei maaseudulla suvaita. . . . Taiteilijaa on maaseudulla aina pidetty hulluna tai hulttiona. Vasta kun hän on muuttanut pois tai mieluummin kuollut, on paikkakunta ylpeä 'suuresta pojastaan' ja hankkii hänen synnyinmökkinsä seinään muistolaatan.»

Lainaus ilmaisee varmasti jotakin olennaista kulttuurirämeikön synnyn syistä. Miksi sitten on näin? Ihmisten asenteiden pohjimmaista taustaa selittää mm. marxilainen teoria lähtiessään taloudellisten tekijöiden ensisijaisuudesta. Biologiselta lajityypiltään maaseutulaiset tietysti ovat helsinkiläisten, turkulaisten ja tamperelaisten kaltaisia. Näissä kaupungeissa sanotaan olevan kulttuuria, mutta myös varallisuutta; *Jouko Tyyrin* tilastanalyysi puhuu siitä selvää kieltä: helsinkiläinen nauttii pelkästään kunnallisina palveluksina saman minkä tavallinen savolainen saa kaikkiaan verotettavana tulona. Kulttuurisen kitukasvuisuuden perussyistä nousee ykkösenä näkyville köyhyys — ja samalla yhteiskunnallinen järjestelmä, joka ei liialti piittaa köyhyyden sivistyksellisistä seurauksista. Monet kirjoittajista ilmaisevatkin käsityksensä, että ainoastaan valtiovallan suuresti tehostetuin toimenpitein voidaan muuttumista aikaansaada. Suunnitelmallisella ja pääosaksi julkisin varoin kustannetulla kulttuuritarjonnalla on kuitenkin kiivaat vastustajansa: ensin nä tietysti ne, joiden mielestä aineellisen hyvän kokoilu riittää ihmisen varsinaiseksi elämänsisällöksi, ja sitten ne, jotka välittömästi hyötyvät henkisestä takapajuisuudesta — ajanvietetehtailijat. Joka tapauksessa jää — *Aku-Kimmo Ripatin* sanoin — käteemme kaksi mahdollisuutta: joko valtion tukema suunnitelmallinen jauhojen tarjonta tai sitten unelmienkaupustelu.

Kulttuurikarsauden ja -anemian maakunnallisia ominaispiirteitä on ansiokkaimmin selvitelty Erno Paasilinna (»Villi Pohjola«). Nykyinen Lapin lääni on jokseenkin yhtä suuri kuin kolme Euroopan valtakuntaa yhteensä: Belgia, Hollanti ja Sveitsi. Vielä Matias Aleksanteri Castrénin aikana tässä takamaassa kohtasi ihmisiä, joilta saattoi kuulla seuraavanlaisia kysymyksiä: Onko keisari elossa? Onko maassa rauha? Ilmari Kianto toteaa v. 1916 (kirjassaan *Kiertävä kirjailija*), ettei Rovaniemellä taidettu lukea edes Lars Levi Laestadiusta tai Laitisen postillaa ja että Kemi on »kuolleitten sielujen kaupunkiparka, hiljainen talvipuutarha». Nykyisin ei liene paljoakaan kummempaa. Huolellisesti mainostettuun Kemin Kaupunginkirjaston esitelmältaan, jossa esiintyjänä oli tunnettu kirjallisuusmies Raoul Palmgren, saapui kaikkiaan kolme kuulijaa — Palmgren mukaan luettuna. Yleensä katsoo Paasilinna voitavan sanoa, että asioiden tila on Pohjolassa edelleenkin »sangen murheellisessa vaiheessa».

Aku-Kimmo Ripatti löytää Oulun läänin kulttuurikuvasta (»Jauhot») isännän, Veikko Huoviselta tosin lainatun, joka kulauttaa pirtin pöydän ääressä sinistä tenttua ja syö lusikalla puolukoita, kehaisten vieraille: Tällä eletään etelän malliin, viiniä juuvaan ja hetelmiä syyvään. — Oulun lääni on kulttuuriltaan »jotakuinkin maho lehmä»; puutteita on kyllä tutkittu, mutta jauhoja ei liene siunaantunut. Joku vapaaehtoinen kulttuuriliittymä tosin keräilee muinaista nimistöä »ellei sitten ole heimohenkinen ja arvovaltainen kulttuurintorjuntakeskus». Sosiaalidemokraatit ovat — oikein hyvä ajatus! — suositelleet pimeyden poistajaksi valtion kustannusliikettä, Ripatti tahtois sellaisen Ouluun ja muihinkin maakuntiin. Kenties se kasvattaisikin jauhovakkaa. Oulu-laisten nykyisistä jauhoista ei kuulemma kannata yrittää leipomista.

Myös *Martti Helin* tuntee hyvin omat kehitysalueensa (Etelä-Pohjanmaa: »Kansanlaulut ja Jussi-paidat»). Etelä-Pohjanmaan, viljavaksi kuvitellun maatalousmaakunnan, hehtaarisadot osoittautuvat maan pienimmiksi. Sitäkin runsaammin on körttiläisyyttä, nurkkakuntalaista pöyhkeilyä, jääräpäisyyttä, ideoiden puutetta. Helinin siteeraama pohjalainen teini Jussi I. Knuuttila sanoo, ettei Etelä-Pohjanmaa ole viiteenkymmeneen vuoteen luonut »juuri mitään uutta lisätäkseen kulttuuripääomaansa». Vaasaan on tosin puuhattu korkeakoulua, mutta mihin sitten ei viime vuosina olisi. Vaasaa puoltavina tekijöinä on mainittu mm. lääninvankila, oopperayhdistys, luotsipiirit ja rajavartioston valvontakeskukset. Vaasa-lehden suurehkon levikin selitys on siinä, että se julkaisee »kaiken toimitukseen lähetetyn ompeluseuroista hevosnäytelyihin». Kulttuuriaineiston sijasta kertaillaan muutaman vuoden välein maakunnan suuret verihistoriat, Kyllikki Saaren ja Järvisen ristitarinat. Lehdeltä puuttuu kirjoittajia — Seinäjoella on joitakuuta, mutta hekään eivät aina hallitse kirjoittajan välttämättömintä välinettä, kieltä.

Savossa »kukkivat köyhyys, passiivisuus ja vahingonilo puhtaammin kuin muualla Suomessa. Maankuulu huumori katsoo viistoon ja letkauttaa kiertäen. Savolainen älyniekka ottaa korvauksen huonommuudesta sanomalla paremmin.» Näin hyvin sanoo Jouko Tyyri (»Kateus ja kompensatio») heimolaisistaan. Väestöjä kyllä on ja tiet riittävät pois-lähtöön. Jäljellejäävä yrittää peittää puutteen merkkejä, TV näkyy ja muutkin kulttuurin korvikkeet kelpaavat. — Humoristien huumorintaju lienee toisinaan kovilla Tyyrin tähden.

Leo Kalervon keskisuomalainen (»Vesi hanhen selässä») on tusinaporvari, harmaanvärinen yleisihminen. Jyväskylän korkeakoulu on »etäinen valkea torni» — maakunnan porvarille riittää kulttuurista se, että on paljon kouluja, joita voi sormella osoitella. Jyväskylän entinen Työvänteatteri (nykyinen Kaupunginteatteri) seisoo yhä Pölsunkulmallaan . . . eikä kaupungin porvari ymmärrä jalkapalloa, siinä kun toimitaan yhdessä, sosiaalisesti, kollektiivisesti. Hän on allerginen näytelmälle, joka ajatteluttaa vielä kotiin tultuakin. Kuorolaulu on turvallista: »se käsitetään hyviin rientoihin kuuluvaksi, eikä epäonnistuminen muserra yksilöllisesti ketään». Aggressiot ovat peittelemättömiä: Kaupunginteatterin johtajalla on maine porvarisvihasta — Punainen viiva, Ryysyrannan Jooseppi, Pohjantähti.

Kaikki edellä mainitut maakuntamiehet ovat rämpineet omassa rämeikössään silmät avoimina. He ovat myös sanonnan ja sivaltelun taitajia, oivallisia pamfletisteja. Ehkä kaiku vastaakin vihaisesti, ehkä syntyy keskustelua. — Kymen läänin ja Etelä-Hämeen kulttuurittomuuden kuvaajiksi (*Viljo Laitinen* ja *Kalevi Salomaa*) olisi kuitenkin toivonut osaavampia miehiä. Varsinkin Laitisen osuus on muihin verrattuna lattea ja köykäinen — teinikieltä ja trivialiteetteja. »Tarpeellinen määrä kulttuurinihilismiä ja pyhien arvojen polkemista on täälläkin nuoren polven keskuudessa mitattavissa» — on siis ilman muuta selvää, että »nuoren polven päässä pyörii muutakin kuin viski». Kymen läänin nuorisoharjoittaa myös »traumaattista» liikehdintää twistin merkeissä. Kulttuuritahtoa on olemassa »vaikka millä mitalla». Millähän mitalla Laitisen tietoja mittailisi?

Lahdessa on radiomastoja, mäkimiehiä ja Rakennusnotariaatti Oy. On myös Etelä-Suomen Sanomat, johon varmimmin saa valokuvansa jos esiintyy sotilaspuvussa. Tätä seikkaa Salomaa ei kuitenkaan ole huomannut.

Semmoinen on meidän Suomi. Tamperetta, Helsinkiä ja ehkä vielä Turkuakin lukuun ottamatta.

Juha Virkkunen

VAIHEITA

1

heti kun ovesta astun

jo ryntää sokea Homeros silmille
ja vaatii pupilleja!

mutta emmekö ennätä?

istu Homeros rauhoitu

ota tuoli ja kuuntele:

olen minäkin tuntenut vanhuuden lähestyvän
kyynärpäitteni varassa kuunnellut miten
paperi kellastuu betoniin
hiusten sijoista nousee heinä

olen katsellut alas puistoon

kuolevia latvoja

joiden välistä erotan

tulikärpänen sammuu aamuun
koiran kuonosta suihkuua huuru!

sanon

joka päivä kuolee yksi

joka sekunti elää

ja kuolee ikuisesti:

menet ikkunaan
astut ulos
ja kävelet taipuvia latvoja pitkin
olet matkalla mereen ja meren sylissä
levolle puutarhaan ja siellä
rupeat vaihtamaan väriä
lehtipuun
lehden kanssa

2

Itäinen ruskettaa männyt ja kävyt
ja armeijan kasvot punertuvat

cembalo ladattu täyteen tuoksuun
odottaa kolmioraudan merkkiä ääntä

Varkain ennen helähdystä
viiriäisen silmät avautuvat

ja helähdyksen jälkeen
sulkeutuvat

3

Etelänristin alla kuuntele
jatkuvaa liikettä sydämen kohdalla

kun lintua haudataan

kansa tervehtii sitä
sotilaat marssivat

kun lintua haudataan

4

puukoniskuja ilmaan jota hengität
musta syvenee seutu käy sokkoa

auringon silmät kulkevat pilvissä
sinun silmiesi takana on jääkausi

sinä hakeudut metsään repaleisessa valossa
kuulet puun valtimon

puhut unissasi rakkaudesta lintu tirskuu
sinussa on aukkoja joihin ei vesi levähdä

kun herää
jalkasi viileää multaa

PSYKOANALYYSI

SEN

MENNEISYYS

ja

TULEVAISUUDEN

NÄKYMIÄ

Palattuaan syksyllä 1885 Pariisiin tekemältään opintomatkalta esitelmöi Sigmund Freud Wienin lääkäreiden yhdistyksessä näkemästään Charcot'n hysteriapotilaiden hypnoosikäsittelystä. Esitelmänsä jälkeen Freud saattoi havaita, että hänen esittämiään tosiasioita pidettiin täysin uskomattomina.

Kun sitten uuden vuosisadan ensimmäisenä vuonna ilmestyi hänen teoksensa »Die Traumdeutung», herätti se huomiota kielteisessä mielessä, jos siinäkään: tieteenharjoittajaa, joka valitsi tutkimuksensa kohteeksi »niin mitättömän ilmiön» kuin unen, ei voitu ottaa vakavalta kannalta.

Tänään on Sigmund Freudin ja psykoanalyysin merkitys kulttuurimme aineksena selviö. Vuonna 1959 ilmestyneessä käsikirjassa »American Handbook of Psychiatry» oli ylivoimaisesti eniten lähdeviittauksia Freudiin ja hänen teoksiinsa. Vielä ylivoimaisemmin hänen nimensä liittyy niihin lukemattomiin keskusteluihin, joita läntisen maailman arkipäivän yhteyksissä psykologian ja psykiatrian ulkopuolellakin käydään. Myös kadun miehellä tai naisella alkaa yleisesti olla jonkinlainen mielikuva lapsuuden merkityksestä ihmisen elämänvaiheiden muotoutumisessa ja ainakin sana 'kompleksi' on hänelle tuttu. Freudin nimiin sijoitetaan tosin paljon sellaista, mikä ei ole suoranaisesti hänen ajattelustaan lähtöisin, vaan on usein häntä vastustamaan asettuneen oppilaan käsialaa.

Psykoanalyysin nopeasti tapahtunut leviäminen muutamien harvojen tajunnasta aikakauden kulttuuritajuntaan ilmaisee ehkä sellaisenaan ihmiskunnan tietoisuuden kypsymistä. Freudin esiintyminen ei suinkaan luonut uutta aikakautta, vaan oli ensimmäinen voimakkaasti huomiota vaativa *ilmaus* ihmisen mielen suuntautumisesta sielulliseen, siinä ilmeneviin voimiin ja niiden tiedostumattomiin lähteisiin.

Merkittävänä yksityiskohtana psykoanalyysin kokonaistapahtumassa on pidettävä sitä, että Freudin psykoanalyysiin johdattavat luentosarjat

vuosilta 1915—17 ja 1932 on hiljakkoin julkaistu Erkki Purasen ansiokkaasti suomentamina. Luentosarjojen yhdistelmä esittää monipuolisesti Freudin ajattelun pääpiirteet tarjoten siten mahdollisuuden psykoanalyysin lähtökohtien tutkimiseen.

Psykoanalyysin ilmiön historiallinen monivaiheisuus ja sen monitahoisuus kulttuuritajunnan nykyhetkessä tekee kokonaiskuvan luomisen vaikeaksi. — Asiaa mutkistaa lisäksi se seikka, että psykoanalyysin ydin, joka edelleen on *hoitotapahtuma*, on vaikeasti lähestyttävissä. Hoitotapahtuma merkitsee tiettyä henkilökohtaisesti koettavaa, *elämyksellistä* kokemusten sarjaa, joten sen arvioiminen ilman vastaavia kokemuksia jää pakostakin pinnalliseksi ja älylliseksi mielipiteenmuodostukseksi. Kysymyksessä oleviin kokemuksiin voidaan tosin saavuttaa elämyksellinen tuntuma psykoanalyysiä läpikäymättäkin, mutta kaikissa tapauksissa merkitsee tämä näkökohta lisävaikeuksia psykoanalyysiä ja sen merkitystä arvioitaessa.

Niinpä on jouduttu tilanteeseen, että niidenkin keskuudessa, jotka ammattialallaan joutuvat tekemisiin psykoanalyysiin palautuvien ajatuskulkujen ja niiden soveltamisyritysten kanssa, päädytään usein tiettyyn epävarmuuteen ja käsitteiden epämääräisyyteen, mikä vaikuttaa haitallisesti oman toiminnan perusteiden selvään tiedostamiseen. — Vielä pahemmin joutuu ymmälle tavallinen maallikko halutessaan selvittää itselleen näiden ilmiöiden luonnetta ja niiden jäsentymistä elämämme kokonaiskuvaan. — Kun psykoanalyysiin liittyvän ajattelun merkityksellisyys kuitenkin vaistonvaraisesti koetaan, on seurauksena ollut, että psykoanalyysin varsinaisille edustajille on tietoisesti tai tiedostamatta tarjottu eräänlaista kaikkiviisaan-roolia. Tämän vuoksi esimerkiksi Edward Glover osoittaa kirjassaan »The Technique of Psychoanalysis» ensi töikseen, kuinka usein ilmaistu ajatus »täydellisestä analysoidusta psykoanalyytikosta», jolla olisi käsissään ihmisen kohtalon ratkaiseva avain, on nykyaikainen sankarimyytti. Gloverin mukaan tämä pohjautuu siihen tunnesuhtautumiseen, joka leimaa lapsen suhdetta kaikin tavoin ylivoimaiseen vanhempaan. Tämän suhtautumisen esiintymiseen on ollut vaikuttamassa — niiden filmien ohella, joissa psykoanalyytikko todella esiintyy tuossa sankarin roolissa — Freudin henkilökohtainen pyrkimys jonkinlaisen salaseura-ajatuksen toteuttamiseen psykoanalyttisen liikkeen varhaisvaiheissa. Mm. Erich Fromm paljastaa kirjassaan »Sigmund Freuds mission» Freudin omaksuman profeettaroolin ja osoittaa sen haitallisen vaikutuksen epäasiallisten piirteiden ilmenemisessä alunperin puhtaasti hoidollisen menetelmän kehittämiseen tähtäävän liikkeen piirissä. — Viimeaikaiset laajemmassa psykoterapian kentässä esiintyneet virtaukset ja psykoanalyytikkojen osallistuminen niihin viittaavat siihen, että he ovat luopumassa siitä eristyneisyydestä, johon heidän historiallinen erikoisasemansa on ollut syynä.

Freudin ajattelun ja sen merkityksen arvioimisessa on kiinnitettävä huomiota kolmeen pääsuuntaan. Ensinnäkin on selvitettävä, miten hänen ajattelunsa perustuu hänen henkilökohtaisiin kokemuksiinsa ja hänen sielunelämäänsä. Toiseksi on Freudin oppia tänään tarkasteltava koko psykoanalyttisen liikkeen ja sen ulkopuolellekin lankeavien scurausilmiöiden kokonaistaustaa vasten, eikä pidettävä sitä irrallisena kokonaisuutena, johon nähden muut samalta pohjalta syntyneet ilmiöt käsitetään ikäänkuin irrallisina 'vastustajina' tai 'kannattajina'. Sen omaa ydinajatusta soveltaen voidaan psykoanalyysiä itseään tarkastella yhtenäisenä, aikakaudessamme edelleen jatkuvana tapahtumasarjana. Kolmanneksi on kiinnitettävä huomiota psykoanalyysin suhteisiin psykoterapian laajemmassa avaruudessa viime vuosikymmenien aikana tapahtuneeseen ja edelleen tapahtuvaan kehitykseen. — Seuraavassa on tyydyttävä pääpiirteiden hahmottamiseen.

Ensimmäiset tieteelliset tutkimuksensa Freud suoritti neurologina. Voidaan aavistaa tiettyä oireellisuutta siinä, että hänen ensimmäinen tutkimustyönsä kohdistuu valtameren syvyydessä elävän ankeriaan sukurauhasten toimintojen selvittämiseen. Viittasimme jo Jean Martin Charcot'n hypnoosikokeiden ratkaisevaan vaikutukseen tutkimussuuntaa etsivän nuoren Freudin mieleen. Hypnoosin ilmö onkin ilmeisesti ollut se virike, joka vastustamattomasti veti Freudin mielenkiinnon ihmisielun syvyyksissä piileviin voimiin. Jo ennen Pariisin matkaansa Freud oli nuorena ylioppilaana seurannut Eurooppaa kiertävän 'magnetisti' Hansenin esityksiä ja tullut »vakuuttuneeksi hypnoosissa ilmenevien tosiasioiden aitoudesta». Hypnoosilla olikin merkittävä osuus Freudin hoidollisessa työskentelyssä siinä vaiheessa, jossa hänen ystävänsä tri Josef Breuer kiinnitti hänen huomionsa hysteriapotilaan hoidon tapahtumiin. Niihin yhdessä Breuerin kanssa kohdistettu tutkimus johtikin psykoanalyysin kynnykselle. Beuer ei enää seurannut työtoveriaan tuon kynnyksen yli, ja niin Freud jäi yksin niiden kokemusten ja ajatusten pariin, jotka tulivat merkitsemään psykoanalyysin syntymistä. Vuosikymmenen ajan Freud joutuu työskentelemään täysin yksinäisenä hahmona ainoina kontakteinaan — perheensä ohella — ne wieniläiset neurootikot, joiden hoidossa hän intensiivisesti kamppaili.

Psykoanalyysi syntyy näin tiiviissä tuntumassa käytännön hoitotyöhön. Freudin kokemukset vuorovaikutuksesta potilaittensa kanssa, hoitosuhteiden tapahtumat, antavat sen perustan, jolta lähtien hän muotoilee ensimmäiset analyttiset selityspäätteensä, käsitteensä ja teoriansa. Freud kertoo »omaelämäkerrallisessa tutkielmassaan», kuinka hän sai potilailtaan suoranaisia 'ohjeita' terapiansa suuntaamiseksi ja kehittämiseksi. Tällä tavoin hän joutuu huomaamaan vapaan assosioimisen käytökelpöisuuden hoidon välineenä. Unien ja seksuaalisuuden keskeinen merkitys tiedostumattoman sielunelämän paljastajana selviää hänelle yksinkertaisesti siksi, että potilaat assosioidessaan alkavat kertoa hänelle unistaan ja sukupuolielämästään. — Sielunelämän mielekkyyden ja tiedostamattomuuden periaatteet, jotka jo pitkään ovat kypsyneet Freudin mielessä, selviävät ja saavat vahvistuksensa potilaiden hoitoprosessien konkreettisessa havaintoavaruudessa. Hoitosuhteissa saatujen kokemusten virittämä ajattelu ja sen ilmaiseminen johtaa Freudin yhä uusien käsitteiden ja teorialuonnosten hahmottamiseen. Hän oivaltaa tunnesuhtautumisen keskeisen merkityksen käyttäytymisen säätelijänä ja omaksuu tunteensiirron ilmiön psykoanalyysinsä tärkeäksi työvälineeksi; tunnesuhtautumisen osuus torjunnan ilmiöön ja viimeaini-tun tekijän mielensisältöihin kohdistama muuntava vaikutus ja monet muut oivallukset seuraavat toisiaan.

Freud tajuaa voimakkaasti, ettei hän ole keksinyt jotain pelkästään neuroosiin liittyvää, vaan että kysymys on yleisistä, kaikkea inhimillistä käyttäytymistä määrävistä lainalaisuuksista. Freud elää voimakkaasti oivallustensa merkityksen koko laajakantoisuuden. Kysymys on jostain aivan uudesta, joka kuitenkin on ikivanhaa: sitä ei vain ole tiedostettu! Freudin tutkijan kunnianhimo ja kutsumustietoisuus, joka on seurannut häntä lapsuudesta asti, on saavuttanut päämääränsä.

Iskevästi, selkein ja täsmällisin lausein hän antaa muodon perustaville näkemyksilleen. Hän on ennen pitkää valmis kiteyttämään käsityksensä psykoanalyttisesta hoito- ja tervehtymistapahtumasta (Johdatus psykoanalyysiin, s. 399):

Terapia jakaantuu siis kahteen vaiheeseen: ensimmäisenä vaiheena on karkottaa ja keskittää libido kaikista oireista tunnesiirtoon, toisena taas taistelu tuosta uudesta kohteesta ja libidon vapauttaminen. Suotuisan lopputuloksen ratkaisevana edellytyksenä on se, ettei uusiutunut ristiriita enää pääse johtamaan torjuntaan ja ettei libido piilotajuntaan pakenemalla siis uudestaan pääse livahtamaan minän ulottuvilta. Se puolestaan perustuu lääkärin sug-

gestiosta aiheutuneeseen minän muutokseen. Tulkintatyö, joka muuntaa piilotajuisia tietoiseksi, laajentaa vastaavasti minää piilotajunnan kustannuksella; oppiessaan tuntemaan tilannetta minä alkaa suhtautua libidoon soinnollisemmin ja taipuu sallimaan sille edes jonkin verran tyydytystä. Ja lopuksi lieventää libidon vaatimusten minässä synnyttämää pelkoa mahdollisuus sublimoida siitä edes osa. Kuta tarkemmin käsittelyn kulku vastaa tätä ihannekuvausta, sitä parempia tuloksia psykoanalyttinen terapia tuottaa.

Freud katsoo pian kokemuksen tukevan hänen perustavia tuloksiaan niin vankasti, että tuntee voivansa turvallisesti keskittyä neuroosin ilmiöiden sisällöllisten tulkintojen kehittelyyn. Hän on siinä määrin vakuuttunut löytöjensä sisältävän jo kaiken olennaisen, mitä inhimillisen käyttäytymisen ymmärtämiseksi tarvitaan, ettei hän enää jatka hoitosuhteiden tasolla havaintojen tekoa uusien mahdollisten näkökohtien löytämiseksi. Asiaan vaikuttanee sekin seikka, ettei Freud kuvauksensa mukaan ollut kovinkaan kiinnostunut varsinaisesta lääkärin työstä; hän oli ennen muuta tutkija. Luennoissaan v. 1932 hän toteaa, ettei hänellä ole mitään lisättävää siihen käsitykseen, jonka hän esitti analyttisen terapian luonteesta 15 vuotta sitten!

Freudin ja yleensäkin psykoanalyysin esiintuomaa runsasta materiaalia tarkasteltaessa on pidettävä selvästi erillään toisaalta hoito- ja tervehtymistapahtuma, analyttistä prosessia koskevat rakenteelliset teoriat, ja toisaalta ne moninaiset sisällölliset käsitykset, joita psykoanalyysi sielullisista ilmiöistä esittää. Voihan olla niin, että edelliset teoriat ovat käyttökelpoisia senkin jälkeen kun jälkimmäiset joudutaan hylkäämään.

Freudin monia teorioita voidaan tietoteoreettiselta kannalta arvostella ankarasti. Voidaan helposti osoittaa, että hänen ajattelullaan on runsaasti *piileviä edellytyksiä*: hän pitää aivan liian monia seikkoja itsestään selvinä. Perusteet eivät siten ole vakuuttavia. Hänen minäpsykologiaansa voidaan pitää sen rajoitetusta käyttökelpoisuudesta huolimatta parhaassa tapauksessa luonnoksena, joka viittaa merkittäviin ilmiöihin mutta ei niitä suinkaan tyhjentävästi selitä. — Mutta mitä on sanottava Freudin esittämästä näkemyksestä analyttisen terapian kulusta ja sen aikana tapahtuvasta tervehtymisprosessista? Sehän on edelleenkin avainasemassa : sen mukana seisoo tai kaatuu koko psykoanalyysi!

Viimeisten kolmen vuosikymmenen merkittävin virtaus psykoterapian maailmassa on epäilemättä ryhmäpsykoterapia, joka J. L. Morenon mukaan syntyi »yksilöterapeuttisten menetelmien vastakohtana ja protestina niille». Äärimmäisiin johtopäätöksiinsä kehitettynä ryhmäterapia johtaa yhteisöterapian ideaan, jota jo monella taholla ollaan toteuttamassa. Yhteisöterapian ydin on siinä, että tietyn pienyhteisön puitteissa pyritään tietoisesti käyttämään hoidollisen tavoitteen saavuttamiseksi kaikkia yhteisön ihmissuhteita ja kaikkia yhteisön elämään liittyviä erilaatuisia tapahtumia. Kun psykoanalyysi käyttää vain yhtä hoitaja/potilas-suhdetta hoidon toteuttamiseen, käytetään yhteisöterapiassa laajaa ihmissuhteitten ja tapahtumien joukkoa siihen sisältyvine voimineen. Tutkittaessa hoidollisen tapahtumisen luonnetta viime-mainitussa moniulotteisessa terapiassa voidaan kuitenkin todeta, että hoitoprosessien rakenne noudattaa suurin piirtein Freudin kiteyttämää kuvaa, vaikka psykoanalyysiä ei sovelletakaan hoidon sisällöllisenä teoria; sehän saattaisikin muodostaa vain yhden ulottuvuuden monista mahdollisista.

Yhteisöterapiastakin saatujen kokemusten pohjalta voidaan väittää, että sielullisten sairauksien menestyksellisessä hoidossa on aina kysymys positiiviseen tunnesiirtoon perustuvasta ristiriitojen tiedostamisesta ja uusien ratkaisutapojen löytämisestä neuroottisten ratkaisujen tilalle; on kysymys niinkään potilaan myönteisten sielullisten voimavarojen va-

pauttamisesta, aktivoimisesta ja uudelleen suuntaamisesta. Vain näillä perusteilla voi potilas saavuttaa *hoitokokemuksen*, joka ohjaa hänet uuteen todellisuuden kokemis- ja elämistapaan. — Vaikka kaikki Freudin esittämät sisällölliset näkökohdat ajan mukana jäisivät historiallisiksi muistoiksi, on hänen pysyväksi ansiokseen jäävä se, että hän on ensimmäisenä antanut hoito- ja tervehtymistapahtuman rakenteellisten lainalaisuuksien kuvauksen. — Jos näin käy, saamme todeta Freudin sittenkin onnistuneen ennen muuta lääkärinä, minkä tehtävän hän itse näki toissijaisena!

Freud loi psykoanalyysin perusteet vuosikymmenen aikana yksinäisellä työllä. Vähitellen kerääntyi hänen ympärilleen joukko oppilaita ja psykoanalyyttinen liike syntyi.

Pian ilmeni kuitenkin erimielisyyksiä sekä sielullisten sairauksien yleisissä selityksissä että käsityksissä hoidon toteuttamisen tekniikasta. — Ensimmäisinä erosivat jo 1910-luvulla psykoanalyttisestä liikkeestä omille teilleen Alfred Adler ja C. G. Jung. Molemmat esittivät poikkeavia käsityksiä molemmissa yllämainituissa kohdissa. Molemmat myös ennakoivasti tähdentävät kulttuuritekijöiden osuutta neuroosien etiologiassa. Heitä seurasivat monet muut. Tapahtumat näyttivät noudattavan toistuvasti samaa kehityskulkua: aluksi lähdetään kiinteästi Freudin käsitysten pohjalta, mutta ennenpitkää päädytään henkilökohtaiseen kokonaiskuvaan. Kaikki kuitenkin perustelevat käsityksiään hoitosuhteistaan saamallaan kokemuksilla. Tämä näyttää paljastavan psykoanalyysin arveluttavan piirteen: sehän johtaa ristiriitoihin myös loogisessa mielessä. Näin tilanne aikanaan koettiin. Kuva on kuitenkin selkiytymässä. Sielulliset ilmiöt, joita analyttikot kukin omien hoitosuhteittensa maailmassa joutuvat kokemaan, ovat niin monimuotoisia, että niitä varsin perustellusti voidaan tarkastella lukuisista eri näkökulmista. Kysymys olisi siten toisiaan täydentävistä, ei välttämättä ristiriitaisista käsityksistä. Tältäkin pohjalta nousee esiin moniulotteisen terapian idea: itse asiassa tarvitaankin monien erilaisten näkökohtien joustavaa soveltamista potilaasta toiseen siirryttäessä ja samankin potilaan hoidon eri vaiheissa.

Hoidon tavoitteiden määrittely ja paranemisen käsite ovat psykoanalyysin historiassa läpikäyneet monivaiheisen kehityksen. Aluksi pidettiin riittävänä tervehtymisen kriteerinä sitä, että oireet katosivat. Ennen pitkää oli käsitystä korjattava: sopeutuminen sosiaaliseen ympäristöön näytti tyydyttävältä hoidon tavoitteelta. Tämäkään tulkinta ei tyydyttänyt kaikkia; jäähän kysymys sopeutumisen edellytyksenä olevista tekijöistä avoimeksi. Tähän liittyvätkin viime aikoina psykoanalyysin piirissä esitetyt uudet kysymyksenasettelut. Jo Freud näki persoonallisuuden muuttumisen paranemisen edellytyksenä. Hän piti ilmeisenä, että psykoanalyysi aikaansaa pysyviä persoonallisuuden muutoksia. Mutta *mitä nämä muutokset ovat?* Mitkä tekijät psykoanalyttisessä hoidossa niitä voivat vaikuttaa? Lääkärin suggestio ei ole riittävä selitys. Onko myös kielteisten muutosten mahdollisuus otettava huomioon? Vastaukset näihin kysymyksiin ratkaisevat psykoanalyysin yhtä hyvin kuin minkä tahansa muunkin hoitomenetelmän arvon.

Mm. norjalainen psykoanalyttikko Harald Schjelderup on nähnyt näiden kysymysten ratkaisevan merkityksen. Kirjassaan »Salattu ihminen» (suomennettu) hän kiinnittää huomiota siihen, että on vain perin harvoja jälkitutkimuksia, jotka selvittäisivät psykoanalyttisen hoidon vaikutuksia ja niiden persoonallisuuden muutosten luonnetta, jotka ovat pysyvään paranemiseen johtavan hoidon edellytyksiä. Jälkitutkimuksen suorittaminen kohtaa asian luonnosta johtuen vaikeuksia, mutta toisaalta se on tullut yhä ajankohtaisemmaksi kysymykseksi.

Schjelderup onkin itse suorittanut 28:n entisen potilaansa jälkitutki-

muksen 9—24 vuotta hoidon päättymisestä. Tulos näyttää ensi silmäyksellä varsin tyydyttävältä: valtaosassa potilaista voitiin todeta sellaisten muutosten pysyvyys, jotka olivat menestyksellisen sopeutumisen ja elämäntavan pohjana. Mutta Schjelderup huomaa kuitenkin, että jälkitutkimus nostaa esiin kysymyksiä, joihin vastaaminen ei ole mikään yksinkertainen tehtävä. Näyttää tosin siltä, että psykoanalyttinen hoito on tuottanut potilaissa suotuisia muutoksia, *mutta mistä voidaan tietää, että muutokset johtuvat psykoanalyysistä?* Ja jos ne johtuvatkin, mitkä tekijät analyttisessä hoitokokemuksessa niitä aiheuttavat? — Kysymys on vakava, ei vain psykoanalyysin, vaan kaiken muunkin psykoterapian kannalta. H. J. Eysenck on osoittanut faktorianalyttisellä tilastollisella menetelmällä, että vertailuryhmän potilaissa, jotka eivät olleet minkäänlaisen psykoterapian alaisina, »parani» vastaavassa ajassa suunnilleen yhtä suuri joukko kuin psykoterapeuttisessa käsitteilyssä olleista!

Miten hoidon aikaansaamia muutoksia ihmisen olemuksessa yleensä voidaan tutkia? Onhan kysymys hoidon kehittämisen kannalta ensiarvoinen: jos tunnemme kysymyksessä olevien sielullisten voimien lainalaisuudet riittävän yksityiskohtaisesti, voimme perustaa hoitomenetelmämme varmalle pohjalle. Pelkästä viittaamisesta ilmiöiden tiedotomaan palautuvaan luonteeseen ei ole paljoakaan apua, eivät liioin psykoanalyysin sisällölliset teoriat selitä kysymyksessä olevia muutoksia. Ne jättävät meidät vain ihmettelemään.

Schjelderup katsoo kyllä saaneensa jälkitutkimuksessaan joitakin viitteitä. Niiden pohjalta voidaan aavistella muutosten suuntaa: potilaiden elämäntapa todellisuuden kokemisessa näyttää muuttuneen ja juuri tähän kytkeytyy ilmeisesti onnistunut sopeutuminen ja kaikinpuolinen menestyminen elämäntilanteen kehittämisessä. Mutta suurin osa jää pelkän arvailun varaan. Schjelderup päätyy ajatuksiin, että käsityksemme sielullisesta tapahtumisesta kaipaa tarkistusta. Tarvitsemme uusia lähtökohtia sielullisten ilmiöiden tutkimukseen. Mutta mitä ne olisivat? — Löytääkseen edes jonkin lähtökohdan Schjelderup kahlaa kriittisesti läpi hypnoosin ja parapsykologian ilmiöalueen; hän palaa tavallaan Freudin lähtökohtiin. Mutta hän ei tule vakuuttuneeksi; kuitenkin hänen aavistelunsa vahvistuvat:

Ehkä ne ovatkin oikeassa, jotka arvelevat ihmisessä olevan jotain, mikä on osallisena kaikkueuden henkisyudesta ja siksi kenties ilman muuta voi käsitellä kaiken ajassa ja tilassa olevan? Tämän ajatuksen yhteydessä voidaan viitata moniin uuden ja nykyajan suuriin ajattelijoihin ja se on sukua Intian ikivanhaan filosofiaan ja mystiikan viisauteen.

Schjelderup ei ole ainoa psykoanalyttikko, joka etsinnässään kääntyy Intiaan. Mielenkiintoinen on myös Erich Frommin kehitys. Häinkin etsii uusia lähtökohtia. V. 1960 julkaistussa luennossaan »Zen buddhism and Psychoanalysis» hän tarkastelee psykoanalyysin suhdetta zenbuddhismiin. Zenbuddhismi sopiikin selvittämään kysymystä lähtökohdasta, sillä se ei ihmiselle muuta haluakaan antaa kuin tuon lähtökohdan. Zenbuddhismi esittää oppinsa m.m. lukemattomien kaskujen muodossa, joissa kaikissa yhä uusin muunnelmin toistuu sama teema:

Oppilaat tulevat hälisten ja touhuissaan mestarin, opettajan luokse ja kyselevät häneltä neuvoa löytääkseen viisauden tien. Mutta mestari vaikenee. Oppilaat vaativat häntä puhumaan ja kyselevät lopulta, tokko hän itsekään voi sanoa löytäneensä viisauden tietä. Vihdoin opettaja puhuu: kyllä hän tuntee tien. Oppilaat vaativat yhä kiihkeämmin häntä puhumaan siitä. Mestari sanoo hetken vaiettuaan: »niin, joskus pilkon puita, joskus taas kannan vettä...». Mutta eihän tuossa ole mitään, huudahtavat oppilaat pettyneinä, opettaja pitää varmaankin heitä pilkkanaan! »Ei suinkaan», jatkaa mestari hiukan ärtyneenä, »kun kannan vettä, en tee mitään muuta kuin kannan vettä ja kun pilkon puita, en tee mitään muuta kuin pilkon puita.»

Siihen saavat oppilaat tyytyä. Kysymykseen, miksi tähän sisältyvää ajatusta toistetaan loputtomasti, ei anneta vastausta. Sitä ei voikaan antaa koska kysymys on *todellisuuden keskittyneestä elämisestä kaikissa yksityiskohdissaan*.

Zenbuddhismin lähtökohta viisauden tielle on käsillä kaikkialla länsimaissakin elämässä. Sitä vain ei enää kyetä huomaamaan. Kuten Fromm huomauttaa, se sisältyy psykoanalyyysiin itseensäkin. Kolme amerikkalaista analyytikkoa Perls, Hefferline ja Goodman ovat tehneet mielenkiintoisen yrityksen uusien hoidollisten välineitten luomiseksi. Heidän '*hahmoterapiansa*' ensimmäisessä kokeessa tai harjoituksessa esittään länsimaisessa muodossa juuri zenbuddhismin lähtökohta. Länsimaisen ihmisen on vaikea lähestyä tarkoitettua uutta lähtökohtaa sielunsa pelastamiseksi: tarvitaan uusia instrumentteja, jotka *ihmisen on kehitettävä itsessään*.

Kääntyminen itään päin, ja psykoanalyysin lähtökohtien nykyisin ilmenevä uudelleen arvioiminen psykoanalyytikkojen omassakin piirissä, merkitsee sen seikan tiedostamista ja myöntämistä, että ne keinot, joilla psykoanalyysin alkuvaiheissa käytiin käsiksi tiedostamattoman alueen, 'salatun ihmisen' ongelmien selvittämiseen, ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Psykoanalyysin sisäisessä kehityksessä on havaittavissa virtaus, joka etsii ulospääsyä abstraktisten teorioiden viidakoista löytääkseen jonkin yksinkertaisen lähtökohdan. — Siitä, löytyykö sellainen lähtökohta, riippuu osaltaan, pääseekö länsimainen ihminen sielunsa salaisuudesta perille.

Ei kulttuuria

ilman muovia

ei muovia

ilman Plastexia

Oy Plastex Ab

KATALOGI
VIIMESYKSYISEN
LYRIIKAN
PÄÄLLE

Runovuoden merkittävin teos on Väinö Kirstinän Puhetta. Vertailu kirjojen kesken on yleensä aika mieletöntä, mutta Puhetta ottaa osansa luontevammin ja häikäisevämmiin kuin mikään kirja missään topoksessa on minun nähteni tehnyt. Sillä on merkitystä kirjoittajan silminnähtävänä ekspansiona ja ekstroversiona, minulle myös aivan henkilökohtaisena lukuelämyksenä. Kirstinä kirjoittaa notkeasti, vivahteikkaasti ja tarkasti. Hänen kielenkäyttönsä on hallittua, rytmiltään ilmeikästä ja sanastoltaan kekseliästä. Tietoisuus kielen mahdollisuuksista on ilmeinen: ilmenee vaivattomina sovellutuksina. Kirstinä ottaa kantaa monenmoisiin ilmiöihin, hänen runonsa ovat kielellisiä ilmiöitä joihin lukija ottaa kantaa. Paitsi vakavasti otettava, tämä kokoelma on peräti hauska. Taito ei ole taakaksi.

Muihin onkin sitten matkaa. Positiivisena erottuu kyllä *Lassi Nummen* Kuusimittaa. Nummi on ollut melkoinen rytmikko uransa ajan; hän on nyt kehittänyt mitan suomalaisella pohjalla. Tämä kuusimitta on intensiivinen, epäilemättä kehittynyt tietyn runotapahtuman elimellisenä osana. Eräissä kokoelman kuusimittarunoissa on aivan omalaa-tuista loistokkuutta. Mutta toisinaan tuntuu kuin mitta olisi teräslan-kaa tai pylväitä, verkko, holvisto, jossa merkitykset mönkivät ja puikah-televat omin avuin hiukan avuttomasti. Lassi Nummen runo on älykästä ja herkkätuntoista, tuskin koskaan huonoa.

Asumattomiin on *Aila Meriluodon* paras kokoelma. Murros joka enteili itseään Pahoissa unissa, aiheutti kouristuksia Portaissa, tuottaa nyt hedelmällisiä runoja. Maailma joka tapahtuu tiedostaa hitaasti ja levollisesti itseään sen maailmakuva-absoluutin ohi, josta varhaisten kokoelmien Meriluoto rakensi minuuden graniittilinnaa. Houreinen yli-jännitys, jolla joka muodon takana on tuhat merkitystä suunnatonta, kääntyy kuviksi ja kielenkäyttäjän voitoksi. Eräiden kookkaiden klas-sikkojen ohella ja sijasta tuntuu yhteyksiä muutamiin aikalaistrunoi-lijoi-hin, esimerkiksi Manneriin. Varsin tyhmiä runoja on entistä vähem-män. Muodollisessa suhteessa Meriluodon runot ovat kaltaisia: syn-keitä, jyrkkiä ja kaikuja.

Elisabet Laurila on pitkästä aikaa julkaissut kokoelman, *Yön juh-lan*, enkä voi katsoa asiakseni sääliä häntä sen vuoksi. Kielen inflaatio vaatii suuret setelit jokapäiväiseen käyttöön; superlatiivisysteemi 'koko',

'kaikki', 'jokainen', 'vierain', 'läheisin', 'viimeinen', 'ainoa', 'ei mitään' tekee vaikeaksi huomata mikä runoissa on positiivista: hehkuvat ja yllättävät kuvat, ja vielä vaikeammaksi uskoa tähän paikoittaiseen välähdyksenomaiseen luontevuuteen. Ikävintä on tekniikan honteluus: rytmisesti ilmeettömän tekstin säejako on kutakuinkin vailla mieltä, tunnelmia ilmaistaan tunteettomasti.

Mielikki eli Mimerkki on muinaissuomalaisten metsän jumalatar, *Elina Vaara* on merkittävä runoilijatar 20—30-luvuilla. Siitä tulee kuriositeetti väkisin. Kalevalamitta näinkin sidonnaisesti käytettynä on viehättävää ja ilmeikästä. Vaaran sanasto on kuin supisuomalaista suviheinää. *Elina Vaaran* maailmankäsitys ja kieli on ratkaisevasti toinen kuin minun (sukupolveni). Se on maailma jossa 'haavatar on haapapuussa', 'ääni kanteleessa' ja 'sydän ihmisen povessa'; ilmiö ja sen idea. Systeeminsä sisällä *Vaara* on vilpiton, hänen runonsa ovat herkkiä ja eloisia. En tiedä onko tämän kuilun yli muuta siltaa kuin sympatian. Sitä tunnen.

Maire Harmen Onnellisen paimenkirjeet ei ole niin huono kuin hänen runoesikoisensa *Olen päättänyt aloittaa keskeltä*. *Harmen* runontekotapa vaikuttaa mielenkiintoiselta ja hedelmälliseltä: oikun ja mielikuvan tekniikka, minän pienet väkäset arkeen. Luulisi mahdolliseksi tästä kehitellä dynaamista ja eloisaa tekstiä. Käsillä on nyt kirjanen puolivalmisteita enkä minä osaa sanoa pystyykö *Harme* runon valmistamiseen.

Liisa Heikkerön *Leija* on tekijänsä toinen runokokoelma. Runot ovat pienikokoisia niin kuin 50-luvulla oli tapana, mutta *Heikkerö* ei ole kielentutkija; vain yhden huonon runon hän on rakennellut sanakuva-assosiaatioin. *Leijan* runoissa on muodokkaita, puhtaita väripintoja, niitä on harmitonta ja virkistävää lukea: asetelmia; asetelma ei välttämättä ole staattinen, mutta stilleben se kyllä on. Ei ole yhden *Heikkerön* viaksi luettava sitä, että suurin osa julkaistua lyriikkaa on juuri niin kuin ei mitään.

Ritva Kaparin *Ennen* kuin ehdin pimeyden reunaan on tuskallisen sekasortoinen ja väkinäinen, suurimmalta osalta tehoton. Yhden tai kaksi runoa ja muutamia irtaimia säkeitä löytää kun lukee 144 sivua (kustantaja!). *Kapari* tuntuu tutkistelleen eksistentiaalisia ja loogista empirismia, jonkin verran Hegeliä ja Nietzscheä, näitä aineksia alustaa omakohtainen raskasmietteisyyttä. Jokunen kuva, ohimennen terävoityvä rytmikuvio, pyrkimys homonymialla kerrostamiseen osoittavat *Kaparin* kyllä tajuavan kieltä. Raskasliikkeistä materiaalia saattaisi ehkä käyttää toisin, vaikkapa esseiksi; sillä *Kaparilla* on aineistoonsa ilmeisen vakava suhde.

Pirkko Hännisen *Kevät* on arvoton näyte josta erottuu kolme viehättävää pikku runoa. Kokoelma on kyllä raikas, viehkeä, sympaattinen eleilemättömyydessään, oi nuoruus.

TUULESTA TEMMATTUA

1. Ruotsinmaalainen Erik Dahmén syytti Suomen teollisuutta apinoimisesta ja henkisestä köyhyydestä. Hänen nuolensa osui suomenmaalaisiin, jotka suurimalta osalta vielä määräävät sävyn Suomen teollisuudessa.

2. Suomenmaalaiset ovat olleet paitsiossa Snellmanista lähtien: he eivät opeta lapsilleen suomea, he rakentavat muureja pitäjiensä ympärille, he heittävät kapuloita suomalaisen yhteiskunnan rattaisiin. Suomalaiset eivät uskalla arvostella tätä vapaaehtoista vankeutta pelätessään tulevansa leimatuksi suomenmaalaisen kulttuurin viholliseksi. Täten he ovat osallisia suomenmaalaisen kulttuurin umpioitumisessa, itsetuhossa.

3. Suomenmaalaiset on tuomittu ikuiseen lännen jäljittelyyn. Jos he alkaisivat ensin nähdä ja sitten 'objektivoida' Suomen kansan omia mahdollisuuksia ja henkistä perintöä, he eivät enää olisikaan suomenmaalaisia, vaan suomalaisia. Tämän totesi Eino Leino vuonna 1902.

4. Omaisuudella on arvoa vain suhteessa siihen, mihin sitä käytetään. Suomalainen kulttuuri alkaa kypsyä siitä hetkestä, jona naistenlehdet ovat kiinnostuneempia asutuksen, seudun, maiseman esteettisistä arvoista kuin yläluokan olohuoneen tai kesäkodin arvoista.

5. Sodan jälkeen on Suomessa syntynyt uusi rotu, joka haluaa tehdä muuta kuin vihata kommunisteja ja ampuu pilkkaan. On luonnollista, että ne jotka haluavat edelleen vihata kommunisteja ja ampuu pilkkaan, ovat kauhuissaan.

6. Aikamme yleisin sairaus on ummetus. Ihmiset on siinä määrin kouluttu keräämään itselleen, etteivät he kykene antamaan mitään pois.

7. Amerikkalaiset rakastavat talvisodan Suomea, joka vihaa ryssää. Suomalaiset rakastavat valkoista Amerikkaa, jossa ei ole neekereitä eikä työttömiä. Tätä sanotaan vapaitten kansojen yhteisymmärrykseksi ja ystävyydeksi.

8. Kulttuurin paavit ovat oikeassa siinä, että on paljon ihmisiä, joita ei houkuttele käyttämään aivojaan mikään muu kuin miekka, silinteri ja rummun pärinä. Tästä he ovat tehneet sen johtopäätöksen, että ne jotka haluavat ajatella ilman miekkaa, silinteriä ja rummun pärinää, eivät tarvitse palkkaakaan.

9. Kulttuuri olisi makeaa jos siihen ei liittyisi pakkoa. Mutta kulttuuri ei saa olla makeaa niiden mielestä, jotka pelkäävät elämää.

10. Kulttuuria — ihmisen vapaata kasvamista — ei synny, ennen kuin kulttuuri poistetaan tietosanakirjoista ja vapautetaan professorien holhouksesta.

11. Ajatteliija, joka esittää asiansa suomeksi kansan lehdesä, on propagandisti ja poliittinen pyrkyri. Ajatteliija, joka sanoo saman asian sanskriitiksi sanskriitinkielisessä julkaisussa, korotetaan Temppeliherrain Ritarikuntaan ja hänen kirjoituksensa haudataan juhlallisesti Temppelin Pyhään Pölyyn.

12. Vain Kristuksen jälkeen syntyy antikristus, vain Marxin jälkeen antimarx, vain Snellmanin jälkeen antisnellman. Minä en haluaisi olla anti-ihminen.

13. Tahtoisin olla liittämättä mieltäni mihinkään, mikä samalla liittää minut pelkoon tai kiittolisuuteen. Vain siten voin pitää mieleni vapaana kaikkiin ilmaisuuntiin ja aikakausiin. Mutta kenellä on voimaa pysyä vapaana?